

РЕАЛІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В ЄС: ДОСВІД РУМУНІЇ

Кляп М. І.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичної реабілітації
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
вул. Підгірна, 46, Ужгород, Україна
orcid.org/0000-0003-4677-8718
klyap.marianna@uzhnu.edu.ua*

Ключові слова: *інклюзивна освіта в Румунії, інклюзивне освітнє середовище, діти із соціально вразливих груп, діти ромської народності, діти з психофізичними порушеннями.*

У статті детально проаналізовано досвід запровадження й реалізації інклюзивних підходів у системі освіти Румунії, вказано на суттєві відмінності інклюзивного навчання в Румунії від досвіду України. Описано можливості використання грантової підтримки з країн Євросоюзу для вдосконалення навчально-корекційної роботи в закладах з інклюзивним навчанням. Ґрунтовно розкрито способи використання інклюзивного навчання для покращення надання освітніх послуг дітям із соціально вразливих груп, окремих національних спільнот та з психофізичними порушеннями. Демонструється втілення головної ідеї інклюзивної освіти – від інтегрування в школі до інтегрування в суспільство. Показано, що ефективна підтримка цього процесу можлива за умови адекватних навчальних програм, належної організації освітнього процесу, використання сучасних методів навчання. Зазначено, що особливістю інклюзивного навчання в Румунії є надання підтримки, крім дітей з порушеннями психофізичного розвитку, дітям з певних народностей (ромам) та з малозабезпечених сімей. Завдяки інтеграційним процесам не тільки покращився доступ дітям із цих груп до дошкільної та шкільної освіти, а також зменшено кількість осіб, що достроково покидають освітній процес, розширено можливості здобуття молоддю цих груп повної середньої та вищої освіти, а також їх працевлаштування за наявності необхідного рівня знань. Описано специфіку надання корекційно-освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами залежно від типу закладу – спеціального або інклюзивного, проаналізовано навчальні плани різних закладів освіти. Підкреслено можливість використання деяких аспектів досвіду інклюзії в Румунії в українській освіті.

IMPLEMENTATION OF INCLUSIVE EDUCATION IN THE EU: THE EXPERIENCE OF ROMANIA

Klyap M. I.

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Physical Rehabilitation
Uzhhorod National University
Pidhirna str., 46, Uzhhorod, Ukraine
orcid.org/0000-0003-4677-8718
klyap.marianna@uzhnu.edu.ua*

Key words: *inclusive education in Romania, inclusive educational environment, children from socially vulnerable groups, children of Roma nationality, children with psychophysical disorders.*

The article provides a detailed analysis of the experience in implementation of inclusive approaches in the education system of Romania, highlighting significant differences in inclusive education between Romania and Ukraine. It describes the opportunities for utilizing grant support from European Union countries to improve educational and corrective work in inclusive learning institutions. The article thoroughly explores the ways in which inclusive education can be used to enhance the provision of educational services to children from socially vulnerable groups, specific national communities, and those with psycho-physical disabilities. The embodiment of the main idea of inclusive education is demonstrated: from integration within schools to integration within society. It is shown that effective support for this process is possible through adequate educational programs, proper organization of the educational process, and the use of modern teaching methods. It is noted that a particular feature of inclusive education in Romania is the provision of support not only to children with psycho-physical disabilities but also to children from certain ethnic groups (Roma) and those from low-income families. Through the integration processes, not only has access to preschool and school education improved for children from these groups, but the number of early school leavers has also decreased. The opportunities for obtaining full secondary and higher education by young people from these groups have been expanded, as well as their employment prospects when they possess the necessary level of knowledge. The article describes the specifics of providing corrective and educational services to children with special educational needs depending on the type of institution, whether it is a special or inclusive one, and analyzes the curriculum of different educational institutions. It emphasizes the possibility of utilizing certain aspects of Romania's inclusive education experience in Ukrainian education.

Постановка проблеми. На початку ХХІ ст. в освітній галузі України швидкими темпами почали втілюватися світові тренди з упровадження інклюзивної освіти. Маючи за зразок досвід більшості європейських країн, Україна реалізовує власні підходи, які частково ідентичні із закордонними, а в іншому країна демонструє власне бачення цих процесів. Оновлене освітнє законодавство України, концепція «Нова українська школа» захищають право дітей з особливими освітніми потребами на здобуття якісної освіти поблизу місця проживання в колі своїх здорових однолітків у формі інклюзивного навчання. Спільне навчання має не лише гарантувати право дитини з порушеннями психофізичного розвитку не бути ізольованою від інших, а й сприяти її соціалізації за допомогою розвитку навичок спілкування та взаємодії в колективі ровесників. Необхідно долучити кожную дитину до освітнього процесу без будь-якої дискримінації, тому інклюзивне навчання – це підхід до організації доступу до освіти, що базується на принципах дотримання прав людини. У цій важливій роботі українські педагоги враховують досвід своїх європейських колег, які почали раніше реалізовувати інклюзивні підходи в освіті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання впровадження інклюзії в закла-

дах освіти висвітлюються в працях вітчизняних науковців Е. Данілавічюте, А. Колупаєвої, С. Миронової, І. Луценко, В. Синьова, М. Шеремет та інших, окремі праці присвячені розгляду питань упровадження інклюзивних підходів в освіті низки зарубіжних країн (І. Греба, М. Леврінц, Н. Софій, І. Садова, Д. Аль-Камізі, Д. Шульженко та ін.). Досвід Румунії в питаннях реалізації інклюзивного навчання ще не був докладно проаналізований.

Мета дослідження – проаналізувати окремі аспекти реалізації інклюзивного підходу в закладах освіти Румунії.

Виклад основного матеріалу. Ідеї інклюзії проникли в освіту Румунії після падіння тоталітарного режиму Чаушеску та утвердження демократичних процесів у країні в кінці 1980-х рр. У цій країні поняття інклюзії має певну своєрідність, що ґрунтується на Саламанській декларації та пункті 3 Загальних рамок дій щодо осіб з особливими потребами: «Загальноосвітні навчальні заклади повинні приймати всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, соціальних, емоційних, мовних аспектів. У такому разі інклюзивний освітній процес однаково має поширюватись як на обдарованих, так і на дітей з обмеженими можливостями, на безхатченків і дітей емігрантів, на тих, що належать до мовних, етніч-

них чи культурних меншин, та дітей з неблагополучних або маргінальних районів чи груп» [1].

На думку Катерини Врешмаш, професора, доктора наук у галузі психології та логопедії, під інклюзивною освітою зазвичай розуміється освіта для осіб з особливими потребами. Але це помилково, як вважає пані професорка, оскільки інклюзія має уникати будь-якої форми поділу дітей. Інклюзивні підходи мають поширюватися й на інших дітей, які потребують підтримки, тому що вони мають певні особливості, стилі навчання та ритми розвитку, які відрізняють їх від інших [2].

Фундаментальним принципом інклюзивного навчання в Румунії є те, що всі діти повинні навчатися разом, всюди, де можливо реалізувати цей процес, і що відмінності, які можуть існувати між ними, або труднощі, які в них можуть виникнути, не мають жодним чином розділяти дітей. Ефективна реалізація цього принципу можлива за допомогою адекватної навчальної програми, належної організації освітнього процесу, де беруться до уваги особливості дитини, використання сучасних методів навчання, які спираються на партнерські відносини з батьками і громадами.

Тож можемо сказати, що притаманна для України інклюзивна освіта є лише компонентом інклюзії в Румунії. Компоненти інклюзії в Румунії:

- інклюзивне навчання для дітей з малозабезпечених сімей;
- інклюзивне навчання для ромів;
- інклюзивне навчання для осіб з особливими освітніми потребами.

Особлива увага в Румунії звертається на забезпечення інклюзивного навчання для дітей із сімей ромів та малозабезпечених сімей. Як й інші європейські країни, Румунія стикається з феноменом дострокового покидання школи окремими категоріями учнів. На відміну від загальної тенденції ЄС щодо зменшення цього показника, у Румунії він продовжує зростати, досягнувши 19,1 %, що значно перевищує середній показник у ЄС (11 %) [3]. Таке підвищення відсотка пояснюється тим, що переважна кількість таких дітей належить до малозабезпечених сімей, особливо тих, які живуть у гірських регіонах, тому не мають змогу відвідувати школу або це є традицією певних народностей (наприклад, раннє заміжжя та вагітність).

З метою зниження вищезазначеного показника у 2015 в країні затверджено «Стратегію щодо скорочення раннього покидання освітнього процесу». Цей програмний документ затверджено урядом Румунії. Він містить механізми та заходи, які мали бути впроваджені до 2020 року та реалізовуватися надалі. На освітньому рівні також опрацьовано численні національні стратегії, у яких передбачаються цілі, викладені і в стратегіях ЄС, зокрема підвищити загальний показник осві-

ченості учнів, що навчаються в закладах освіти (відсоток дітей віком до 15 років із низькими навичками читання та математики має становити не більше ніж 15 %) [3].

У поєднанні з державними стратегіями на території Румунії, а точніше в Баковському повіті, з 2015 року діє спецпроект “Pachetul educație incluzivă de calitate”, ініційований ЮНІСЕФ разом з Міністерством освіти та наукових досліджень Румунії, місцевими органами влади та неурядовими організаціями, включно із Центром освіти та професійного розвитку “Step by Step”. Основні гранти отримувалися від Представництва ЮНІСЕФ, з яким уклали партнерство на 2014–2017 рр., і Norway Grants [4]. Основною метою діяльності за цим проектом було впровадження якісного інклюзивного навчання для дітей з малозабезпечених сімей, особливо для тих, що живуть у гірських регіонах. У проекті брала участь 51 шкільна установа як сільського, так і міського типу, що мала на меті підвищити відсоток дітей, які систематично відвідують школу, знизити рівень неосвіченості; налагодити взаємовідносини педагогів з вихованцям, змінити менталітет населення та залучити до підтримки освітнього процесу батьків вихованців. Цей проект отримував регулярний щорічний мікрогрант у розмірі 5000–10000 лей на кожний навчальний заклад. До нього залучалися волонтери, які проводили майстер-класи для вчителів і дітей, тренінги для батьків, а вчителі відвідували спеціальні курси, де переймали досвід закордонних фахівців.

Відповідно до аналізу досягнень, отриманих у повіті Бакоу, ЮНІСЕФ пропонує, щоб пакет якісної інклюзивної освіти був доступний по всій країні, бо діти стали більш зацікавлені в процесі навчання: 83 % дітей, які перебували в групі ризику, продовжили навчання, 67 % з них покращили свою участь у шкільній діяльності, а 53 % покращили навчальні результати [4].

Становище ромських дітей у Румунії було і є, як зазначається в численних документах, тривожним. Беручи до уваги цю ситуацію, Комітет ООН з прав дитини висловив стурбованість у зв'язку з низкою правових порушень стосовно ромів, зокрема щодо недосконалої інфраструктури дошкільних закладів для дітей ромського населення, низьким рівнем навчання дітей-ромів у закладах початкової освіти та практикою зарахування цих дітей, незважаючи на їх інтелектуальний, психічний і фізичний розвиток, до спеціальних шкіл [5].

Для запуску процесу інтеграції щодо цієї меншини було створено спеціальну законодавчу базу і освітню політику з метою залучення ромів до системи освіти та надання доступу до якісного навчання. Цей процес був започаткований після

вступу Румунії до Європейського Союзу і приєднання до міжнародного законодавства щодо захисту прав дітей та заборони дискримінації в освітній сфері, зокрема щодо ромської меншини. На національному рівні ухвалено Закон про освіту № 1/2011, який регулює функціонування румунської освіти, та Стратегію румунського уряду стосовно громадян Румунії, що належать до ромської меншини, на період 2014–2020 років. Існує також низка важливих розпоряджень Міністерства освіти і наукових досліджень Румунії, які були сформульовані протягом багатьох років, стосовно необхідних заходів для покращення освіти ромських дітей та усунення дискримінації й сегрегації цих дітей у школах [5].

Для реалізації інклюзивного навчання ромів створено низку проектів та стратегій. «Стратегія щодо ромів» затверджена у квітні 2001 року та доповнена рішенням уряду № 522/19 у квітні 2006 р. Мета стратегії полягає в тому, щоб значно покращити становище ромів, сприяти заходам соціальної інтеграції та отримання освіти дітям і молоді з ромських сімей.

«Стратегія щодо ромів» містить шість основних напрямів, один з яких присвячений захисту дітей, освіти та культури. Цей напрям охоплює: сприяння працевлаштуванню ромів, які здобули необхідну підготовку та рівень знань; покращення доступу до якісної освіти як на дошкільному, так і на шкільному рівні; надання можливостей молодим ромам здобувати повну середню та вищу освіту; організацію освітнього процесу з метою створення сприятливих умов для інтеграції в шкільний соціум дітям із неблагополучним становищем, включно з ромами.

У період з 2005 до 2015 року Румунія брала участь у проекті «Інклюзивна декада», програму якого розробляли 11 європейських держав (не всі члени ЄС). Мета – працювати над усуненням дискримінації та зменшення неприйнятних розбіжностей між ромським населенням та рештою суспільства. Під час «Декади» створено Фонд освіти ромів (REF [Roma Education Fund]), який відіграв головну роль у наданні коштів, що не підлягають відшкодуванню засновникам гранту і спрямовані на реалізацію та підтримку програм та проектів щодо підвищення рівня освіти ромів. Як складову частину цієї платформи Уряд Румунії перейняв цілі Декади, зокрема щодо освіти, а саме: підвищення якості освіти: зростання відсотка ромських дітей у дошкільній освіті (на 5 % щороку); підвищення відсотка випускників ромської народності на рівні середньої освіти (I–X класи); збільшення участі ромських дітей у середній та вищій освіті (до 5 % щороку); досягнення інтеграції та десеґрегації; цінування та збереження культурної спадщини ромів (викладання

рідною мовою, навчальна програма має бути доповнена елементами історії та культури ромської народності); створення партнерських відносин між школою та ромською громадою.

Міністерство освіти та наукових досліджень Румунії з ініціативи інспектора Георге Сарау, професора ромської мови, також продовжило впровадження стратегічних заходів та програм для молодих ромів і ромів-вчителів. Деякі з них здійснено в партнерстві з громадськими організаціями, які надали кошти. Інші були організовані за рахунок державного або міжурядового фінансування. Ці програми містять:

- програму «Дошкільне та шкільне харчування», яка спрямована на забезпечення «символічним обідом» усіх дітей у дитячих садках та школах (принаймні до четвертого класу);

- резервні місця для студентів-ромів в університетах, спершу на спеціальностях у сфері соціальної допомоги, потім на низці інших спеціальностей, включно з правознавством, соціологією, державним управлінням, журналістикою, політологією, театральним мистецтвом і психологією [6].

Після 2000 року Міністерство освіти Румунії продовжувало виділяти спеціальні місця для ромської молоді, які мали середню освіту, для вступу в ліцеї і школи декоративно-прикладного мистецтва. У 2003–2004 навчальному році було виділено 1918 місць. З 2004 р. Міністерство освіти Румунії разом із громадською організацією Save the Children ініціювали проект «Багаторічна навчальна програма» для викладачів не ромського походження, які мали працювати зі студентами та дітьми ромського походження. За цією програмою 450 педагогічних колективів у Румунії здобули додаткові знання та навички стосовно культурної специфіки ромських громад.

Реалізовувалися в Румунії й інші проекти щодо покращення інклюзивної освіти для осіб з числа ромської народності та соціально незахищених. Програма «Другий шанс», ініціатором якої є Освітній центр 2000+, була спрямована на запобігання соціальній та професійній ізоляції молодих людей з дуже бідних сімей, які покинули школу без мінімальних навичок для працевлаштування. Програма реалізована в 11 школах з 350 учнями. Програма Phare була основним каналом отримання коштів з країн ЄС та містила 4 проекти, спрямовані на покращення адміністративного устрою та навчальної сфери життя ромів. Нині інклюзивне навчання ромів у країні реалізується завдяки проекту «Pachetul educație incluzivă de calitate» [6].

Інклюзивне навчання реалізується також для дітей з особливими освітніми потребами (далі – діти з ООП). Політика держави, різні наукові дослідження і практика впровадження

інклюзивної освіти для дітей з ООП в мейнстрі-мінгових (масових) школах, а також їх участь у суспільному житті – це один із визначальних напрямів у румунській освітній системі. У певний період лише невелика частина таких дітей у Румунії могла відвідувати навчальні заклади спільно з іншими учнями, більшість з них навчалася окремо в спеціальних навчальних закладах. Але з моменту вступу Румунії в ЄС ситуація почала поліпшуватися. Лише за 20 років Румунія пройшла шлях реалізації інклюзивної освіти, який заслуговує на увагу. Міжнародна організація ЮНІСЕФ спільно з Міністерством освіти та наукових досліджень Румунії з 1993 р. розвивала практику інтеграції та інклюзії в освіті, здійснювала підготовку педагогів до роботи з особами з ООП та з інвалідністю.

З початку запровадження інклюзивної освіти в Румунії законодавча база щодо інклюзивної освіти поповнилась низкою документів, а саме статтею 46 Конституції Румунії, у якій зазначені права осіб з інвалідністю; Законом про освіту № 84/1995 з поточними змінами та доповненнями, який передбачає правову структуру спеціальної освіти в Румунії та категорії дітей, на яких поширюється інклюзія, затверджує структуру та зміст інклюзивної освіти (навчальні програми, підручники, методики навчання, освітні альтернативи тощо); Законом про статус викладацького складу № 128/1997, де визначаються критерії, умови та способи формування викладацького складу в освітніх закладах, де навчаються діти з ООП; Положенням про організацію та функціонування навчального процесу в загальноосвітніх закладах (наказ міністра № 4747/2001), де розглядаються питання інтеграції дітей/учнів з легкими та помірними інтелектуальними порушеннями в загальноосвітній школі [7].

Після Саламанської конференції в Румунії були запущені нові проекти щодо інклюзивної освіти. Один з них – RENINCO (Національна мережа інформації і співпраці для інтеграції в суспільство дітей з ООП) – сприяє створенню мережі інформаційних агентств допомоги дітям з ООП. Ці інформаційні агентства надають ранню допомогу сім'ям, інформують їх про освітні установи з інклюзивною орієнтацією, спеціальні програми та заходи. Інший проект – Tempus – спрямований на розробку програм підвищення кваліфікації педагогів, планів з управління та підтримки інклюзивної освіти. Чотири великі університети Румунії (в містах Бухарест, Клуж, Ясси і Тіміш), а також державні школи беруть участь у роботі цих проектів.

У Румунії, як і в Україні, гостро стоїть проблема підготовки педагогів зі спеціальної / інклюзивної освіти. Тому в Румунії розроблено «Національний план щодо освіти дітей з обмеженими

можливостями здоров'я», який сприяє створенню нових програм навчання педагогів, збільшує рівень обізнаності батьків і громадськості про позитивні ефекти інклюзивної освіти.

Інклюзивна освіта впроваджена на всіх освітніх рівнях, а саме в закладах дошкільної освіти, початкових школах, середніх загальноосвітніх школах, ліцеях, професійно-технічних училищах, школах мистецтва, коледжах, щоденних освітніх центрах, що надають педагогічну підтримку. У школах, де навчаються вихованці з ООП, які належать до національних меншин, освітній процес здійснюється їхньою рідною мовою.

В освітній системі Румунії інтеграція дітей з особливими освітніми потребами до загальноосвітніх шкіл може реалізуватися в кількох формах: у компактних класах, у групі, що налічує 3–4 дітей з ООП, які інтегровані в масові школи. Але найпоширенішою формою інтеграції є індивідуальна інтеграція до звичайних класів у масових школах, які розташовані близько до місця проживання. Але така інтеграція, на думку румунських фахівців, є скоріш фізичним, а не реальним інтегруванням. Адже брак фахівців, не повністю скореговане ставлення населення до таких людей гальмує цей процес. Щоб перейти на новіший рівень інклюзивного навчання, було реалізовано такі проекти: Phare Twinning Light «Доступна освіта для соціальних груп з особливими потребами – з фокусуванням на дітях з ООП»; «Громадська діяльність»; Національна програма «Разом, в одній школі» [7].

Притаманним для румунської інклюзії є розподіл дітей, який відбувається після діагностики і визначення рівня складності порушення. Зазвичай дитину з легким чи помірним ступенем порушень скеровують у масову школу, а дітей з більш вираженим рівнем ураження – у спеціальні школи. Особливу категорію становлять діти із сенсорними або руховими порушеннями, які хоч і відвідують спеціальні установи, однак навчання в них проводиться за освітньою програмою звичайної школи.

У Румунії наявні й спеціальні школи, освітній процес у яких схожий на той, що проводиться в загальноосвітніх, але має низку відмінностей, що й визначає його специфіку. У спеціальних школах провадять певні види обов'язкової діяльності, наприклад навчально-виховну діяльність, що здійснюється вчителями-дефектологами в першій частині дня, має корекційний та реабілітаційний характер, у другій половині дня проводяться заняття з психологами і терапевтами. Кількість учнів класу різниться залежно від ступеня порушення: 8–12 дітей з помірними порушеннями розвитку, 4–6 дітей з важкими порушеннями розвитку. Бувають також ситуації, коли група налічує

чотирьох або менше учнів з глибокими та супутніми порушеннями розвитку.

Випускники спеціальних шкіл із сенсорними порушеннями мають право складати державний іспит, схожий на українське зовнішнє незалежне оцінювання, наприкінці навчання разом зі звичайними школярами, причому вони користуються низкою додаткових правил, що забезпечують доступність складання іспиту (подовження тривалості іспиту на 1 годину, застосування збільшеного шрифту, можливість писати шрифтом Брайля тощо).

Професійно-технічні училища мають програму, схожу на шкільну. Кваліфікація в тій чи тій професії здобувається так само, як і в системі звичайної освіти. Для учнів із сенсорними та руховими порушеннями існують ліцеї й коледжі, де вони можуть продовжити навчання. Доступ цієї молоді до вищої освіти також визначається за допомогою складання державного іспиту.

У спеціальній освіті навчальна програма має таку саму структуру, що й у звичайній, тільки під час її розроблення враховують тип та ступінь порушення учнів, те ж стосується й підручників. У спеціальних школах для дітей з ООП, що мають сенсорні або рухові порушення, є можливість проведення навчального процесу за спеціальним планом або згідно зі звичайним шкільним, який доповнюється конкретними методами реабілітації та корекції.

Навчальна програма для дітей з важкими або глибокими порушеннями розвитку передбачає 5–7 годин занять у таких галузях, як мова та спілкування (наприклад, стимуляція мовних знань та їх та корекція), що реалізується з другого до десятого класу; науки та пізнання навколишнього середовища; прикладна математика (3–5 годин на тиждень з 1 класу до 3 класу та 4–9 годин на тиждень з 9 до 10 класу); музична освіта проводиться протягом 2 годин на тиждень з 1 до 10 класу; фізична культура проводиться протягом 3–4 годин на тиждень; дисципліни, які належать до галузі «Людина та суспільство», як-от релігія, моральна та громадянська освіта, елементи історії та географії Румунії (відбувається протягом 1–4 годин на тиждень).

Загальна кількість годин для перших років навчання (1–3 класи) коливаються між 17 і 21 на тиждень, у старших класах (4–10 класи) кількість навчальних годин сягає 22–30 годин на тиждень. Консультації проводять протягом усього року, їм відводять 1 годину на тиждень. Складні інтегровані освітні терапії, як-от Формування особистої автономії, Трудова терапія, Когнітивна та ігрова терапія, займають 20 годин на тиждень упродовж усього періоду навчання в школі (1–10 класи). Діяльність у сфері спеціальної терапії, наприклад

корекція у сфері мовлення, зорового сприйняття, орієнтації в просторі, руху та сприйняття, зменшуються в кількості від 8 годин на тиждень у 1–4 класах, до 4 годин у 9–10 класах.

У професійно-технічних училищах, де впроваджена інклюзивна освіта на рівні 9–10 класів, програма містить курси з румунської мови та літератури, математики, фізики та хімії, наявні й елементи біології. Інші дисципліни, як-от історія, географія, релігія, підприємницька освіта, мистецтво та фізична культура, теж є наявні в навчальному плані. Внесено навіть інформаційні технології [7].

Освітня політика в Румунії спрямована на подолання відмінностей між учнями, на компенсацію порушень розвитку осіб з ООП, щоб повністю інтегрувати таких учнів у спільноту. Ця модель базується на філософії віри в дитину та заохочення її на нові звершення. Основною соціально-педагогічною тезою є пристосування школи під дитину, тобто рівне ставлення до вихованців, засноване на гуманістичній педагогіці, здоровій конкуренції і духу підтримки. Затвердження концепції про інклюзивне навчання осіб з ООП сприяло зменшенню сегрегації, а також сприйняттю відмінностей між людьми. Ця модель також пропагує повагу до індивідуальних потреб щодо адаптації та розвитку особистості. Такий підхід спонукає до створення максимально гнучкого навчального плану, розвитку системи підтримки через асистента вчителя, яка буде адресована всім вихованцям, що мають труднощі на певному етапі навчання. Саме ця модель має змогу подолати модель елітарної школи, що є дуже поширеною в цій країні, чим може запобігти шкільним невдачам великої кількості дітей.

На основі вищезазначених моделей освіти формується одне з провідних завдань освіти Румунії – зменшення кількості спеціальних й елітарних шкіл. У результаті політики Міністерства освіти і наукових досліджень, починаючи з 1999 р., кількість дітей, що навчаються в спеціальних школах, щороку зменшується, а кількість дітей, що інтегрується в масовий загальноосвітній простір, зростає. Крім того, у 18 округах 24 спеціальні школи були перетворені на масові школи з 408 класами та загальною кількістю в 5145 дітей, зокрема дитячий садок, 10 професійно-технічних навчальних закладів, 11 шкіл для учнів V–VIII класів [7].

Нині навчальні заклади в Румунії поступово відчиняють свої двері й адаптують навчальний процес до інтеграції, розробляють програми партнерства та співпраці між школами з інклюзивним навчанням та спеціальними закладами, залучаючи до своєї роботи заклади вищої освіти, засоби масової інформації, громади та батьків.

Висновки та перспективи подальших розробок у цьому напрямку. Досвід впровадження інклюзивної освіти в Румунії є своєрідним і не зовсім звичним для українського розуміння цього процесу, однак цікавим з точки зору можливості його часткового використання. Інклюзивна освіта в Румунії реалізується ширше, ніж в Україні, передбачаючи інтеграцію в освітні заклади не лише дітей з ООП, а й представників національних спільнот та певних соціальних верств. Для впровадження інклюзивних підходів у закладах освіти Румунії активно використовують проекти та грантові програми за підтримки ЄС, чого в Україні

тільки вчать. Окремі аспекти реалізації інклюзивного навчання в Румунії можуть бути запозичені для практики роботи українських закладів освіти з інклюзивними класами / групами, зокрема співпраця закладів освіти з профільними університетами щодо підготовки фахівців та проведення наукових досліджень з інклюзивної освіти, активізація проєктної діяльності.

При подальших дослідженнях цієї теми планується проаналізувати реалізацію інклюзивних підходів і в інших державах-членах ЄС, зокрема тих, що межують з Україною (Словаччина, Угорщина, Польща).

ЛІТЕРАТУРА

1. Саламанська декларація. Про принципи, політику та практичну діяльність у галузі освіти осіб з особливими освітніми потребами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text.
2. Катерина Врашмаш. Введення в інклюзивну освіту / Видавництво Credis, Бухарест, 2004. 209 с. Ecaterina Vărășmaș, Introducere în educația cerințelor special, Editura Credis, București, 2004. 209 s.
3. Високоякісна інклюзивна освіта – шлях до скорочення відсотку раннього покидання школи у Бакоському повіті. Educație incluzivă de calitate – soluții posibile și intervenții de succes, pentru prevenirea abandonului școlar, în Bacău. URL: <https://cjrae-bacau.ro/wp-content/uploads/2020/10/CJRAE-partener-pachetul-QIE-UNICEF.pdf>.
4. Високоякісна інклюзивна освіта. Pachetul educație incluzivă de calitate. URL: <https://www.unicef.org/romania/ro/pachetul-educație-incluzivă-de-calitate>.
5. Включення до системи румунської освіти ромських дітей. Nediscriminare și incluziune în sistemul educațional românesc pentru copiii romi. URL: <https://www.dascalidedicati.ro/nediscriminare-si-incluziune-in-sistemul-educational-romanesc-pentru-copiii-romi/>.
6. Рівноправний доступ ромів до якісної освіти. Надруковано в Клуж-Напоці, Румунія, травень 2007 р. Editura AMM srl Design & Layout by Q.E.D. Переклад румунською – Маріан Ковач. Acces egal la educație de calitate pentru romi. Raport de Monitorizare. Printed in Cluj-Napoca, Romania, Mai 2007 By Editura AMM srl Design & Layout by Q.E.D. Publishing Traducerea în limba română Marian Kovács. URL: https://www.opensocietyfoundations.org/uploads/62751cdf-d887-456b-91ae-137801486e96/romania2_20070329_0.pdf.
7. Політика реалізації інклюзивного навчання для дітей, що знаходяться в зоні ризику і для дітей з ООП. POLITICI IN EDUCAȚIE PENTRU ELEVII ÎN SITUAȚIE DE RISC ȘI PENTRU CEI CU DIZABILITĂȚI DIN EUROPA DE SUD ES ROMÂNIA. Publicată în original de către OECD, în limba engleză, cu titlul : Synthesis Report and Chapter 8 Romania in Education Policies for Students at Risk and those with Disabilities in South Eastern Europe: BosniaHerzegovina, Bulgaria, Croatia, Kosovo, FYR of Macedonia, Moldova, Montenegro, Romania and Serbia. ©2007, Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (OECD), Paris. ©2007, Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (OECD), Paris pentru această versiune în limba română. URL: <https://www.oecd.org/countries/romania/38614298.pdf>.

REFERENCES

1. Salamans'ka deklaratsiya. Pro pryntsyipy, polityku ta praktychnu diyal'nist' u haluzi osvity osib z osoblyvymy osvitnimy potrebamy [*Salamanca declaration. On the principles, policy and practical activities in the field of education of persons with special educational needs*]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text.
2. Kateryna Vrashmash. Vvedennya v inklyuzyvnu osvitu [*Introduction to inclusive education*] / Vydavnytstvo Credis, Bukharest, 2004. 209 s. Ecaterina Vărășmaș., Introducere în educația cerințelor special, Editura Credis, București, 2004. 209 s.
3. Vysokoyakisna inklyuzyvna osvita – shlyakh do skorochennya vidsotku rann'oho pokydannya shkoly u Bakovs'komu poviti [*High-quality inclusive education is a way to reduce the percentage of early school leaving in the Bakovo district*]. Educație incluzivă de calitate – soluții posibile și intervenții de succes, pentru prevenirea abandonului școlar, în Bacău. URL: <https://cjrae-bacau.ro/wp-content/uploads/2020/10/CJRAE-partener-pachetul-QIE-UNICEF.pdf>.

4. Vysokoyakisna inklyuzyvna osvita [*High-quality inclusive education*]. Pachetul educație incluzivă de calitate. URL: <https://www.unicef.org/romania/ro/pachetul-educație-incluzivă-de-calitate>.
5. Vkluychennya do systemy rumuns'koyi osvity roms'kykh ditey [*Inclusion of Roma children in the Romanian education system*]. Nediscriminare și incluziune în sistemul educațional românesc pentru copiii romi. URL: <https://www.dascalidedicati.ro/nediscriminare-si-incluziune-in-sistemul-educational-romanesc-pentru-copiii-romi/>.
6. Rivnopravnyy dostup romiv do yakisnoyi osvity [*Roma equal access to quality education*]. Nadrukovano v Kluzh-Napotsi, Rumuniya, traven' 2007 r. Editura AMM srl Design & Layout by Q.E.D. Pereklad rumuns'koyu – Marian Kovach. Acces egal la educație de calitate pentru romi. Raport de Monitorizare. Printed in Cluj-Napoca, Romania, Mai 2007 By Editura AMM srl Design & Layout by Q.E.D. Publishing Traducerea în limba română Marian Kovács. URL: https://www.opensocietyfoundations.org/uploads/62751cdf-d887-456b-91ae-137801486e96/romania2_20070329_0.pdf.
7. Polityka realizatsiyi inklyuzyvnoho navchannya dlya ditey, shcho znakhodyat'sya v zoni ryzyku i dlya ditey z OOP [*The policy for implementation of inclusive education for children at risk and for children with SEN*]. POLITICI IN EDUCAȚIE PENTRU ELEVII ÎN SITUAȚIE DE RISC ȘI PENTRU CEI CU DIZABILITĂȚI DIN EUROPA DE SUD ES ROMÂNIA. Publicată în original de către OECD, în limba engleză, cu titlul: Synthesis Report and Chapter 8 Romania in Education Policies for Students at Risk and those with Disabilities in South Eastern Europe: BosniaHerzegovina, Bulgaria, Croatia, Kosovo, FYR of Macedonia, Moldova, Montenegro, Romania and Serbia. ©2007, Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (OECD), Paris. ©2007, Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (OECD), Paris pentru această versiune în limba română. URL: <https://www.oecd.org/countries/romania/38614298.pdf>.